

נמצאת אומר: החולק כבוד לשיבה מכבד את הניסיון; הווה אומר: הוא מכבד את ההכרה האנושית הטבעית - המבשילה על - ידי תופעות ומאורעות חוזרים של הטבע והחיים. והחולק כבוד לזקן מכבד את החכמה; הווה אומר: הוא מכבד את הערכת הטבע והחיים הנלמדת מתוך דבר ה'; שהרי דבר ה' מגלה את מקורם ואת ייעודם האלוהי - ואת משמעותם לתפקיד החיים. עלינו לקלוט ולהעריך את שני אלה: את השכל האנושי הבהיר והמיושב, המבשיל על - ידי הניסיון, ואת רוח ה' היוצאת מהתורה, וכל מקום שנמצאם בשישי ובחכם - נביע את הערצתנו על - ידי קימה והידור.

8. ספר החינוך פרשת קדושים מצוה רנז

משרשי המצוה, לפי שעיקר היות האדם נברא בעולם הוא מפני החכמה, כדי שיכיר בוראו, על כן ראוי לבני אדם לכבד מי שהשיג אותה, ומתוך כך יתעוררו האחרים עליה. ומזה השורש פירש איסי בן יהודה בגמרא בקידושין [שם] שאפילו זקן אשמאי, כלומר שאינו חכם, הוא בכלל המצוה, שראוי לכבדו מפני שברוב שניו ראה והכיר קצת במעשי השם ונפלאותיו, ומתוך כך ראוי לכבודו. והיינו דאמר רבי יוחנן שם בקידושין, הלכה כאיסי בן יהודה. וזה שאמרו, בתנאי שלא יהיה בעל עבירות, שאם כן מנע עצמו מכבוד.

9. קהלת פרק י פסוק טז

(טז) אִי לָךְ אֲרֶץ שְׂמֶלְכָךָ נֶעַר וְשָׂרִיף בְּבִקְרָא יֹאכְלוּ:

10. פסיקתא זוטרותא (לקח טוב) קהלת פרק י פסוק טז

(טז) אי לך ארץ שמלכך נער. אינם מתעסקים בישובו של עולם. בא וראה מה עשה רחבעם בן שלמה, הניח עצת זקנים בשביל עצת הנערים, ונתחלקה מלכותו.

11. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף נב עמוד א

וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן, אמר לו נדב לאביהוא: אימת ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור?

עצת נערים – לפעול מתוך רגש

12. בראשית (פרשת וישב) פרק לז פסוק ב

(ב) אֵלֶּה תִּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעַ עָשָׂרָה שָׁנָה הָיָה רַעְיָה אֶת אִסָּו בְּצֶאֱן וְהוּא נֶעַר אֶת בְּנֵי בְּלָהָה וְאֶת בְּנֵי זֵלְפָה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבָתָם רָעָה אֶל אָבִיהֶם:

ספורנו

והוא נער. ומפני נערותו חטא להביא דבת אחיו כי לא נסה ולא התבונן לאחרית דבר אף על פי שהיה אז משכיל מאד ושהיה אחר כך מורה לזקני הדור כאמרו וזקניו יחכם וזה כאמרם ז"ל (תהלים קה, כב) ולא בדודקי עצה (שבת פט ב):

13. בראשית (פרשת ויחי) פרק מט פסוק ד

(ד) פַּחַז כְּמִים אֶל תּוֹתֵר כִּי עֲלִית מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אֶז חִלְלֹת יְצוּעֵי עֲלֶיךָ: פ

רש"י

(ד) פחז כמים - הפחז והבהלה אשר מהרת להראות כעסך, כמים הללו הממהרים למרוצתם, לכך אל תותר - אל תתרבה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראויות לך. ומהו הפחז אשר פחזת כי עלית משכבי אביך

והדרת פני זקן - מדוע...

1. ויקרא (פרשת קדושים) פרק יט פסוק לב

מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקְוֶם וְהִדְרָת פְּנֵי זָקֵן וְיִרְאָתָּה מֵאֱלֹקִיךָ אֲנִי ה': אבן עזרא

(לב) וטעם להזכיר מפני שיבה תקום - בעבור המת, כי הזקן קרוב למיתה, כי גופו כמת נחשב. והנה טעמו: כל זקן וכל איש שיבה

2. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לב עמוד ב

ת"ר: מפני שיבה תקום - יכול אפילו מפני זקן אשמאי? (אשם רשע ועם הארץ.) (ת"ל: זקן, ואין זקן אלא חכם, שנאמר: אספה לי שבעים איש מזקני ישראל; רבי יוסי הגלילי אומר: אין זקן אלא מי שקנה חכמה, שנאמר: ה' קנני ראשית דרכו ... איסי בן יהודה אומר: מפני שיבה תקום - אפילו כל שיבה במשמע. רבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא! איכא בינייהו יניק וחכים, ת"ק סבר: יניק וחכים לא, רבי יוסי הגלילי סבר: אפילו יניק וחכים.

3. שולחן ערוך יורה דעה סימן רמד סעיף א

מצות עשה לקום מפני כל חכם, אפילו אינו זקן אלא יניק וחכים, ואפי' אינו רבו, (רק שהוא גדול ממנו וראוי ללמוד ממנו). וכן מצוה לקום מפני שיבה, דהיינו בן שבעים שנה, (אפילו הוא עם הארץ, ובלבד שלא יהיה רשע).

4. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לב עמוד ב

יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו? ת"ל: תקום ויראת, דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלקיך. רבי שמעון בן אלעזר אומר: מנין לזקן שלא יטריח? ת"ל: זקן ויראת.

5. במדבר רבה (וילנא) (פרשת בהעלותך) פרשה טו סימן יז

אמר רבי אבא הכהן בר פפא כשהייתי רואה סיעה של בני אדם הייתי הולך בדרך אחרת שלא להטריח עליהן שלא יהיו רואין ועומדים מלפני וכשאמרתי דברים לפני רבי יוסי ב"ר זבידא אמר לי צריך אתה לעבור לפנייהם ויהיו רואין אותך ועומדים לפניך ואת מביאם לידי יראת שמים שנא' מפני שיבה תקום ויראת מאלהיך למה שמעלתן של צדיקים מעלה שאין לה ירידה

6. משנה שכיר ויקרא פרשת קדושים

כתב [הג"ר אהרן גוטמאן מק"ק ווראנוב], לפרש הקרא מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלוקיך [יט, לב]. דהכוונה דהקימה וההידור מסוגל להביא את האדם ליראת שמים, וזה הכוונה מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלוקיך, ר"ל שתבא לידי יראת שמים, עכ"ל בקצרה. תמהני עליו על בקיאותו הנפלא שכל רז לא אניס ליה איך לא זכר שדבריו בביאור הקרא הנ"ל הוא דברי המדרש רבה בהעלותך ... הרי שכבר קדמו בזה רבותינו בעלי המדרש והוא תורת אמת.

שני כוחות באדם

7. רש"י הירש ויקרא (פרשת קדושים) פרק יט פסוק לא

ההלכה אומרת (קידושין לב ע"ב), ש"שיבה" הוא המופלג בשנים; ואילו "זקן" הוא המופלג בחכמה ובהישגים רוחניים: "אין זקן אלא מי שקנה חכמה" (ראה פי' בראשית כד, א); והן תכונה זו היא הקובעת בזקני העם ובשבעים הזקנים. כאן נזכר "זקן" בצד "שיבה"; ונמצא, ש"זקן" האמור כאן אינו אלא חכם - "אפילו יניק וחכים": צעיר שהגיע לכלל חכמה. והכתוב מחייב כאן קימה והידור ביחס לשניהם: ביחס לגיל המופלג של השיבה (עי' תוספות שם) - אשר "בדרך צדקה תמצא" (משלי שם); וביחס לחכמת הזיקנה - שתושג על - ידי לימוד תורה.

20. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לט עמוד ב

ישב ולא עבר עבירה - נותנים לו שכר כעושה מצוה! אמר ליה: התם, כגון שבא דבר עבירה לידו וניצול הימנה; כי הא דרבי חנינא בר פפי תבעתיה ההיא מטרוניתא, אמר מלתא ומלי נפשיה שיחנא וכיבא, עבדה היא מילתא ואיטסי, ערק טשא בההוא בי בני, דכי הוו עיילין בתרין אפילו ביממא הוו מיתזקי; למחר, אמרו ליה רבנן: מאן נטרך? אמר להו: שני נושאי קיסר שמרוני כל הלילה, אמרו ליה: שמא דבר ערוה בא לידך וניצלת הימנו, דתנינא: כל הבא דבר ערוה לידו וניצל הימנו, עושין לו

נס

21. ויקרא (פרשת קדושים) פרק יט פסוק א - ב

(א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדוֹשִׁים תְּהִיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: אור החיים ויקרא (פרשת קדושים) פרק יט פסוק ב קדושים תהיו. צריך לדעת מה הוא המכוון של מצוה זו. ... עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל (קידושין לט ב) ישב אדם ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה, והוא מאמר הכתוב קדושים תהיו במצות עשה בבא עבירה לידו שיתרחק מעשות, ובזה קיים מצות עשה שנצטוו במאמר קדושים תהיו, והוציא זכרון מצוה זו בלשון זה של קדושים, לומר שכל המקיים מצוה זו נקרא קדושה

חכמת הזקנים - יודעים לתת לגל לעבור

22. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף קכא עמוד א

תניא, אר"ג: פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שנשברה, והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה, ומנו? רבי עקיבא; וכשעליתי ביבשה, בא וישב ודן לפני בהלכה. אמרתי לו: בני, מי העלך? אמר לי: דף של ספינה נזדמן לי, וכל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי (ועבר על גבי והלך לו); מכאן אמרו חכמים: אם יבואו רשעים על אדם, ינענע לו ראשו (ידחה מפני השעה ולא יתגרה בהן). אמרתי באותה שעה: כמה גדולים דברי חכמים, שאמרו: מים שיש להם סוף - מותרת, מים שאין להם סוף - אסורה.

23. ותן חלקנו

הסבא מנובהרדוק צ"ל לימד את תלמידיו לוותר כדי להרוויח, באמצעות דוגמת התנהגותו של הצבי - כשהוא בורח מפני אויב ונאלץ להסתתר בתוך היער, הוא שובר את קרניו הגדולות והמסובכות, כדי שיוכל לעבור בסבך העצים והצמחייה! כדאי לשבור את הקרניים כדי לעבור את החיים בשלום.

מעלת הזקנים - אורך רוח

24. ויקרא (פרשת קדושים) פרק יט פסוק לא - לב

(לא) אֵל תִּפְנֹוּ אֶל הָאֵבֶת וְאֶל הַיְדֵעָנִים אֵל תִּבְקָשׁוּ לְטִמְאָה בְּהֵם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: (לב) מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקְוִים וְהִדְרֹת פְּנֵי זָקֵן וְרֵאתָ מֵאֲלֻקֵּיךָ אֲנִי ה': פ

14. אילת השחר בראשית (פרשת ויחי) פרק מט פסוק ד

והנה אם ראובן הי' רק כועס ולא הי' עושה מעשה הוא לא הי' מפסיד, וא"כ בעיקר הפסיד בגלל שעשה נגד רצון אביו, אלא שעשה פעולה זו מתוך כעס, וצ"ל שכעס זה דבר שגורם לחטאים רבים, כמש"כ באגרת הרמב"ן שהכעס היא מדה רעה להחטיא בני אדם

15. שם משמואל בראשית פרשת ויחי שנה תרעז

הנה מהירות היא היפוך ישוב הדעת והיא פירוד בין השכל והמדות

התגובות הרגשיות האנושיות נוצרות ומפוקחות על ידי המערכת הלימבית הנמצאת במעמקי המוח. הקשרים בין המערכת הלימבית לבין קליפת המוח המפקחת על המודעות, החשיבה, הכוונות והמטרות, אינם סימטריים. יותר שלוחות עצביות עוברות מהמערכת הלימבית כלפי קליפת המוח, מאשר מקליפת המוח כלפי מטה, אל המערכת הלימבית. חוסר שיווי המשקל שבין המערכת הלימבית וקליפת המוח משמעותו שרגשות יכולים בקלות להציף את החשיבה. מנקודת מבט אבולוציונית יש הגיון במבנה זה: לכל חיה שמגיבה במהירות לאיום, מבלי להתעכב ולחשוב, יש סיכוי רב יותר לשרוד. אבל עבור בני האדם חוסר האיזון במוח שבין הרגשות והמחשבות עלול להפיק תגובות לא מתאימות. היכולת לשלוט על הרגשות, לרווח בין הגירוי לתגובה ולכוון את ההתנהגות בצורה נאותה, הוא סימן היכר של התנהגות בוגרת.

חוזק גופני - פעולה מתוך יצריות

16. בראשית (פרשת נח) פרק ח פסוק כא

וַיַּרְח ה' אֶת רִיחַ הַפִּיחַח וַיֹּאמֶר ה' אֵל לִבּוֹ לֹא אֶסְף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאָדָמָה בְּעֵבֹר הָאָדָם כִּי יֵצֵר לִבּ הָאָדָם רַע מִנְעֻרָיו וְלֹא אֶסְף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי: רש"י

(כא) מנערי - מנעריו כתיב משננער לצאת ממעי אמו ניתן בו יצר הרע:

17. רמב"ן בראשית (פרשת נח) פרק ח פסוק כא

כי יצר לב האדם רע מנעוריו - מלמד עליהם זכות שיצירתם בתולדת רעה בימי הנעורים ולא בימי הזקנה, ואם כן אין להכות את כל חי מפני שני הטעמים האלה

18. מלבי"ם בראשית (פרשת נח) פרק ח פסוק כא

אבל הסבה מה שצוירי הלב לרעה גוברים על הצוירים הטובים, הוא מפני שהאדם בהולדו עיר פרא יולד, וצוירי התאוה באים בו מנעוריו, שמאז יולד יצטיירו בלבו צוירים רעים קנאה וגאווה ונקמה וחמדה וכדומה והם נעשו אזרחיים בנפשו, ועת יגדל ויתחיל השכל להתעורר וכחות הנפשיות יציירו בו צוירים אחרים טובים, כבר ימצאו שנפשו מלאה מצוירים הרעים שקדמו ברעיוניו ונעשו בו טבע שני, כמ"ש בדרושי אה"ש דרוש ב', וא"כ נעוריו הוא הסבה מה שיצר לב האדם רע. ר"ל מה שהצוירים העולים על הלב הם לרעה ולא לטובה

19. הרב אלישע אבינר

הרושם הכללי העולה ממרבית דברי המפרשים שהזכרו לעיל הוא יחס שלילי כלפי תקופת הילדות והנעורות. יתירה מזאת: לדעת חלק מן המפרשים "הדחפים היצריים שפורצים בחוזקה בתקופה זו הם המקור לרע האנושי. רק בימי הזקנה" לאחר שהצליח האדם לדכא את יצרו" הוא זכאי ליחס חיובי יותר.

מעלת הזקנים – חיים מאוזנים

25. ממעינותך תשע" ט הרב יוסף יצחק גורביץ
ה"מידות", לעומת זאת, מגלמות את התגובה של האדם לדברים שמחוץ לו. האדם "קלט" באמצעות ה"מוחין" כי פלוני נמצא במצוקה כלכלית גדולה וכי הוא זקוק לעזרה. הוא מבין זאת היטב והוא אפילו יכול להזדהות עם מה שעובר על פלוני. אולם רק כשהדברים מגיעים אל ה"מידות", הוא מתחיל להגיב ליסואציה. מצד מידת החסד, הוא מיד נזעק לעזוב את הכול ולהתגייס למענו. אלא שאז באה מידת הגבורה ומצננת אותו: 'רגע, גם אתה זקוק למחייה. אם תעזוב הכול, כיצד אתה תאכיל את ילדיך?' ואז מידת הרחמים, התפארת, מאזנת בין שתי התנועות המנוגדות ומביאה לידי פשרה שכותרתה - התגייסות גדולה למען פלוני, אך בשעות מסוימות, בזמן מוגדר, בתוך מסגרת כוללת של עזרה לה יחברו אחרים וכו' וכו'.

26. דף על הדף מסכת סנהדרין דף נב עמוד א
כידוע בכל דבר יש לנקוט בדרך הממוצע, לדוגמה לא להתנהג בגאווה וביהירות מחד וגם לא בענוה פסולה מאידך. וכמו שמצינו בדברי חז"ל כאן נדב ואביהוא אמרו אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור. והפירוש הפשוט הוא, שהם רצו להנהיג את העדה במדרגות אפילו יותר גדולות וקדושות ממשה ואהרן, ואעפ"כ נחשב זאת להם כחטא, ונחשב להם כגאווה.

סיכום:

מצוות והדרת פני זקן באה כדי להעצים את הידיעה שהעיקר היא החכמה שמבטאת את הצד הרוחני של האדם ולא הגוף שמבטא את הצד החומרי. יש חכמה שבאה מתוך לימוד התורה ויש חכמה הבאה מניסיון חיים. את שתי החכמות האלו אנו צריכים לכבד ומתוך הכבוד נבוא גם לירא את ה'.

הנער מגיב מתוך רגש, מגיב במהירות ללא התבוננות מתוך חשש שמא אם לא יגיב הכל ילך לאיבוד. ניסיון החיים מוכיח שלפעמים צריך לתת לגל לעבור ודוקא חוסר תגובה או תגובה שתבוא מתוך שיקול דעת תביא תועלת הרבה יותר טובה.

שבת שלום!

